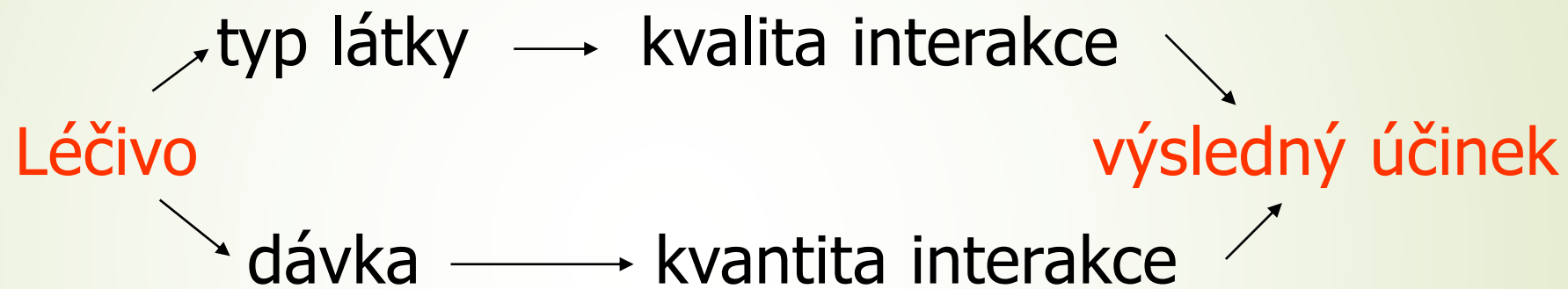

Interakce léčiv

Agonisté a antagonisté

Agonisté – látky, které aktivují receptory podobně jako endogenní látky

Antagonisté – brání účinků endogenních látek a agonistů

Tyto jevy pozorujeme jak na receptorech, tak i u chemických a fyziologických dějů.

Agonisté a antagonisté

- Plní agonisté
- Parciální agonisté
- Antagonisté

Léčivo může mít nulové účinky (čistý antagonist), nebo jiný stupeň účinku vyšší než nula (parciální agonista až čistý agonista).

Interakce

Terapeutický i toxický účinek je důsledkem interakcí léčiv s makromolekulami v organismu – receptivní substance a receptor.

Co je tou makromolekulou?

Interakce

Makromolekuly receptorů

Většina receptorů jsou bílkoviny, struktura polypeptidů je variabilní, specifického tvaru a rozmístění náboje.

Regulační bílkoviny – prostřednictvím nich působí neurotransmitery, hormony,...

Enzymy – mohou být inhibovány nebo aktivovány

Transportní bílkoviny (Na⁺, K⁺-ATPáza, digitálový receptor)

Strukturální intracelulární bílkoviny (tubulin)

Receptory

Receptorová heterogenita

Více receptorových podtypů jednoho receptoru v organismu často i v jedné tkáni
-> relativně malým množstvím regulačních látek může organismus ovlivnit velmi mnoho fyziologických pochodů

Cíl: příprava selektivně působících látek

Odchytky

- Různé odpovědi v průběhu léčby u pacienta.
- Nežádoucí účinky, alergické reakce, idiosynkrastické reakce
- Hyporeaktivní pacient – oslabená odpověď na léčiva
- Hyperreaktivní pacient – zesílená odpověď na léčiva

Odchytky

Hypersenzitivita

zahrnuje alergické nebo jiné imunologicky zprostředkované reakce na léčiva

Tolerance

rozvíjí se při dlouhodobém podávání léčiva (obvykle klesá odpověď)

Tachyfylaxe

reaktivita po podání léčiva klesá rychle

Proč k tomu dochází a co je
podstatou tohoto efektu?

Odchyly

- Změny v koncentraci léčiva v blízkosti receptoru (dáno farmakokinetickými rozdíly)
- Rozdíly v koncentracích endogenních receptorových ligandů
- Změny v počtu nebo funkci receptorů
- Změny ve složkách odpovědi distálně od receptoru - funkční integrita v cílových buňkách

Interakce

Interakce

- Synergismus
  - Antagonismus
-

Synergismus

- Sumace

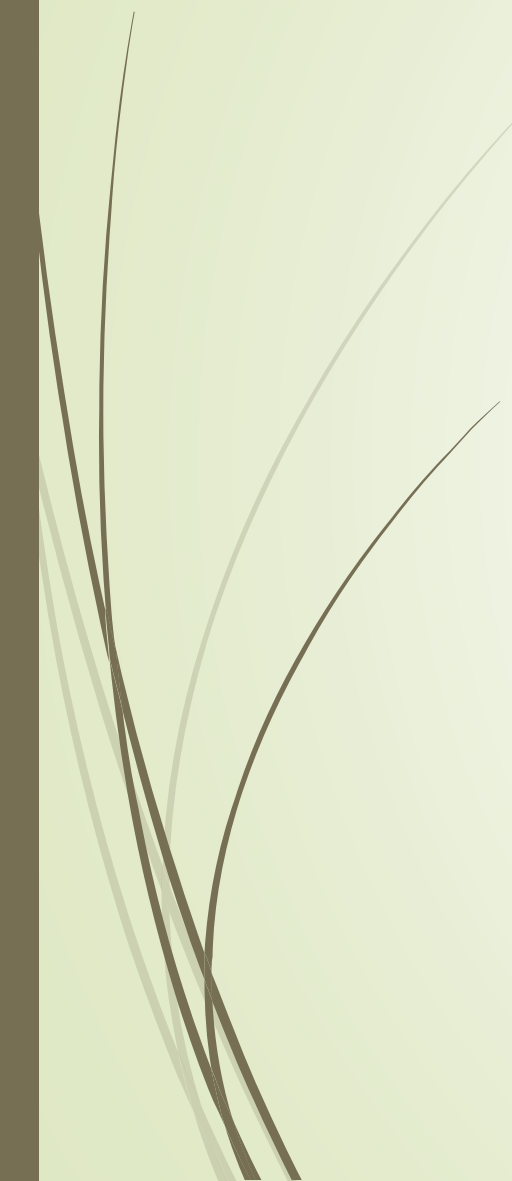
- jednostranná : analgetika anodyna + narkotika
- oboustranná : kombinace cytostatik

- Potenciace

- jednostranná : Ca^{++} + digoxin
- oboustranná : digoxin + thiazidová diuretika

Antagonismus

- farmakologický: ACH + atropin
  - fyziologický: ACH + adrenalin
  - chemický: heparin + protamin sulfát
-

Interakce

- Žádoucí
- Záměrné a z terapeutického hlediska výhodné, mohou mít za následek:
  - Zvýšení účinku: např. kombinací cytostatik nebo ATB
  - Snížení účinku: např. při léčbě předávkování antidoty

Interakce

- Nežádoucí
- Nechtěné a potenciálně značně nebezpečné, mohou mít za následek:
  - Snížení účinku: selhání terapie (nejčastěji jednostrané, event. oboustrané) s eventuálně závažnými následky
    - Např. plicní embolie při selhání antikoagulační léčby, rejekce transplántátu při selhání imunosupresivní léčby, závažné infekční stavy při selhání ATB terapie
  - Zvýšení účinku – navození nežádoucích až ireversibilních toxických účinků

Interakce

- Následky
  - Banální až život ohrožující
  - Ekonomika
- Zdroje
  - Léčiva
  - OTC léčiva
  - Doplnky stravy
  - Potraviny

Interakce

- Riziko roste
  - Při kombinaci mnoha léčiv (polyfarmakoterapie vs polypragmázie)
  - Při kombinaci léčiv
    - s úzkou terapeutickou šíří
    - se špatně predikovatelným účinkem
    - ovlivňující biotransformační enzymy
  - Nízký a vysoký věk pacienta
- Velká část interakcí při hospitalizaci – proč?

Interakce

- ▶ Při hospitalizaci
  - ▶ Nejvyšší frekvence kombinace většího množství léčiv
  - ▶ Zavádění nových farmakoterapeutických přístupů ke stávající terapii
  - ▶ Je častější parenterální aplikace

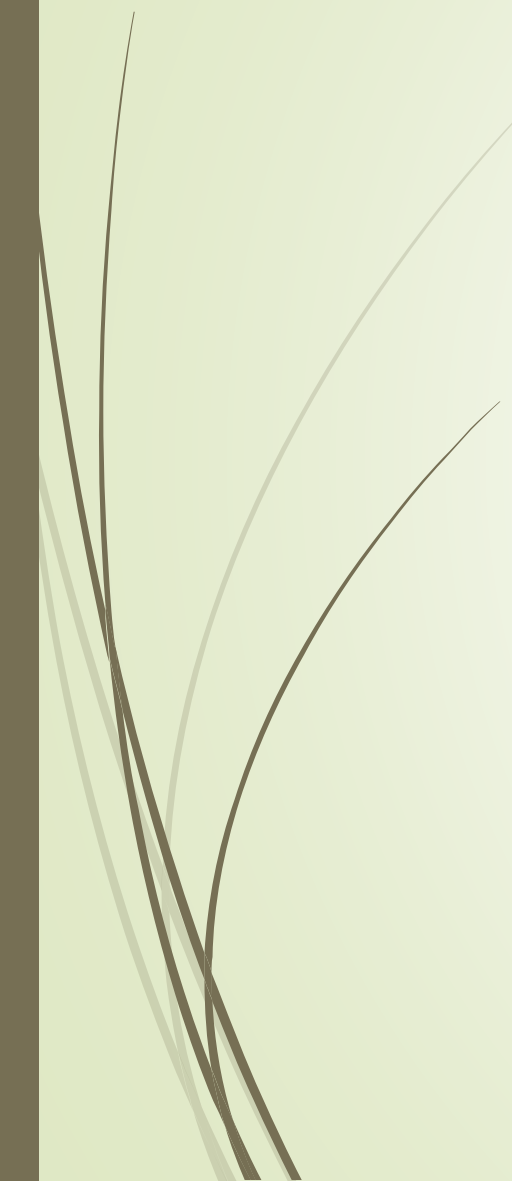

Interakce - epidemiologie

- Až každá 4.-6. příčina úmrtí
- Odhady (modely) pro ČR: 3000-4000 úmrtí
- Skutečně v ČR hlášeno do 500

- 2 % hospitalizovaných celkem (7 % NÚ v nemocnicích)

Interakce

- Farmaceutické
  - Farmakokinetické
  - Farmakodynamické
-

Farmaceutické interakce

- Vzájemné ovlivnění na základě chemických či fyzikálně-chemických interakcí.
-

Farmaceutické interakce

- ▶ Před podáním do organismu (= farmaceutické inkompatibility, např. v injekční stříkačce, infuzním roztoku, IPLP příprava léčiv).
  - ▶ V HVLP vyřešeno farmaceutickými technologiemi a chváleno SÚKLEM
    - ▶ Dbejte pokynů pro přípravu/aplikaci roztoků pro parenterální podání – SPC!
    - ▶ Vždy vizuální inspekce před podáním!!!
    - ▶ Např. hydrokortizon inaktivuje heparin či penicilin...často je zodpovědné vehikulum (charakter, pH)
  - ▶ Při IPLP – doporučuje se vycházet z literatury (Prescripciones magistrales, Prescripciones Pharmaceuticae) a event. konzultovat s lékárníkem

Farmaceutické interakce

- ▶ V místě podání: např. GIT traktu většinou dochází k zabránění či snížení jejich absorpce
  - ▶ Např. Ca^{2+} , Mg^{2+} , či Fe^{3+} ionty či antacida je nebo i Al^{3+} obsahující při podání s tetracykliny, chinolony!
  - ▶ Adsorpční uhlí (carbo med.), diosmektid – adsorbují na sebe řadu léčiv
  - ▶ Cholestyramin, cholestipol – hypolipidemicky půs. pryskyřice (adsorpce)
  - ▶ Sukralfát – adsorbce, prevence absorpce v žaludku
  - ▶ Antacida – ovlivnění pH, adsorpce
    - ▶ Nutný odstup od současně podávaných léčiv (alespoň 2h)

Farmakokinetické interakce

- Interakce na úrovni ADME

Farmakokinetické interakce

- Absorbce
- Ovlivnění míry a/nebo časového průběhu
  - Patří sem i farmaceutické - adsorpce
  - Léčiva ovlivňující motilitu GIT:
    - Snížení projímadly (laxativy), vyšší dávkou prokinetik (zrychlená pasáž GIT, zvláště u léčiv s pomalou a nekompletní absorpcí)
    - Zpomalení absorpce – antimuskarinika zpomalující vyprazdňování žaludku

Farmakokinetické interakce

➤ Distribuce

➤ Kompetice o vazbu na plasmatické proteiny

➤ Vytěsnění z vazby u léčiv s velmi vysokou vazbou na plasmatické proteiny (warfarin, salicyláty, perorální antidiabetika)

➤ Většinou je třeba ještě další mechanismus

➤ Warfarin + kys. Acetylsalicylová

➤ Warfarin + fenylobutazon (vytěsnění z vazby + inhibice mtb warfarinu)

➤ Valprotat + fenytoin

Farmakokinetické interakce

- Distribuce

- Vytěsnění z vazby na tkáňové proteiny: chinidin vytěsňuje digoxin (dále redukuje jeho renální exkreci) – možnost intoxikace digoxinem

Farmakokinetické interakce

- Metabolismus (biotransformace)
  - Lokalizace - játra, střevní stěna
  - Způsob ovlivnění
    - Indukce: SNÍŽENÍ koncentrací a tedy účinku současně podávaných léčiv – selhání terapie
    - Inhibice: ZVÝŠENÍ koncentrací a tedy účinku současně podávaných léčiv – nežádoucí účinky a toxicita

Farmakokinetické interakce

- Metabolismus (biotransformace)
  - Časová osa
    - Indukce je většinou pomalejší v nástupu
      - Maximum nástupu za 7-10 dnů
      - Přetrvává dlouhodobě (dny až týdny po vysazení)
    - Inhibice se projevuje rychleji

Farmakokinetické interakce

- Metabolismus (biotransformace)

- Ovlivněna může být:

- 1. fáze biotransformace

- Majoritně zodpovědný CYP450

- Patrně nejvýznamnější část FK interakcí vůbec

- 2. fáze biotransformace

- Transferázy: UDP-glukuronid či acetyl -transferasa

Farmakokinetické interakce

- Metabolismus (biotransformace)
  - Ovlivnění cytochromu P450
    - Různé isoformy CYP450
    - Induktory: fenytoin, karbamazepin, barbituráty, rifampicin, griseofulvin, extrakt. z třezalky (*Hypericum perforatum*)
    - Inhibitory: Ketokonazol, erytromycin, chloramfenikol, chinidin, cimetidin...
  - Pozor zejména při terapii: warfarinem, cyklosporinem, p.o. kontraceptivy, antiepileptiky a glukokortikoidy

Farmakokinetické interakce

- Metabolismus (biotransformace)
  - Ovlivnění UDP- glukuronid transferázy: antiepileptika
    - Indukce: fenytoin, karbamazepin, barbituráty
    - Inhibice: valproát

Farmakokinetické interakce

Léčivo	Induktor	Efekt
Warfarin	Barbituráty	Snížení antikoag. efektu
HAK	Rifampicin	Těhotenství
Cyclosporin	Antiepileptika	Snížení imunosuprese, nebezpečí odmítnutí
Teofylin	Kouření	Snížení plazmatické koncentrace teofylinu

Farmakokinetické interakce

► Exkrece – zejména renální

- Změna vazby na bílkoviny - ↑ volné frakce - ↑ filtrace - ↑ exkrece

► Inhibice tubulární sekrece

- Urikosurikum probenecid snižuje tubulární sekreci některých léčiv, např. penicilinu, původně to mělo mít terapeutický význam)

► Thiazidová diuretika navozují relativní depleci Na^+ a tím nepřímo zvyšují reabsorpci Li^+

- Snížená renální clearance Li^+ – CNS toxicita Li^+

► Inhibice tubulární reabsorpce:

- Snížená reabsorpce sulfonamidů při současném podání kyselých látek (např. vitaminu C) a zvláště kys. acetylsalicylové

Farmakokinetické interakce

- Exkrece – zejména renální
  - Digoxin + Amiodaron/Verapamil
    - Zvýšení hladiny digoxinu (inhibice tubulární sekrece)
- Digoxin
  - Cholestyramin + digoxin → snížení absorpce
  - Diuretika (thiazidová, furosemid) + digoxin → hypokalémie – zvýšení glykosidové toxicity
  - Indukce/inhibice CYP3A4 – snížení/zvýšení koncentrace digoxinu
  - Indukce/inhibice Pgp – snížení/zvýšení koncentrace digoxinu

Farmakodynamické interakce

- Snížení nebo zvýšení farmakologického účinku na prostřednictvím ovlivnění téhož či jiného fyziologického systému či biochemické cesty metabolismu endogenních látek.

Farmakodynamické interakce

- ▶ Warfarin + kys. Acetylsalicylová
  - ▶ Zvýšené riziko krvácení (kys. acetylsalicylová je OTC, možná FK i FD interakce)
- ▶ Diuretika (např. furosemid) + digoxin
  - ▶ Hypokalémie provázející diuretickou léčbu zvyšuje toxicitu digoxinu (zvýšená vaznost na $\text{Na}^+\text{K}^+\text{-ATPasu}$)

Farmakodynamické interakce

- ▶ ACE-inhibitory + kalium šetřící diuretika
  - ▶ ACE-I výrazně zvyšují kalémii navozenou kalium šetřícími diuretiky (např. spironolakton) – riziko hyperkalemie a závažných arytmií
- ▶ Beta-blokátory a verapamil (Ca^{2+} blokátor)
  - ▶ Potenciace negativně chronotropního, dromotropního a inotropního účinku: vážná bradykardie až srdeční zástava, manifestace srdečního selhání
- ▶ Beta-blokátory a insulin
  - ▶ Hypoglykemie vznikající po insulinu je maskována beta-blokátorem (projevuje se zvýšeným tonem sympatiku) a prohloubena, protože jsou „vypnuty“ kompenzační mechanismy závislé na sympatiku – možným důsledkem může být náhlý pád hypoglykemického komatu

Farmakodynamické interakce

- ▶ Látky s centrálně tlumivým účinkem se mohou vzájemně potencovat: benzodiazepiny a H₁-antihistaminika, obdobně to platí pro sedativní antipsychotika nebo alkohol.
- ▶ Širokospektrá ATB (např. tetracykliny)
  - ▶ zvyšují riziko krvácivých komplikací při léčbě warfarinem (potlačení mikroflóry produkující vit. K ve střevě)
  - ▶ Mohou zvyšovat riziko selhání p.o. kontracepce v důsledku potlačení mikroflóry štěpící vazbu mezi estrogeny a glukuronidovou kys. – snížení enterohepatální cirkulace.
- ▶ Inhibitory monoamino oxidasy
  - S tricyklickými antidepresivy: hypertenzní krize
  - Se selektivní inhibitory vychytávání serotoninu SSRI: serotoninový syndrom

Prevence interakcí

- Vyhýbání se polypragmazií
  - Redukce množství podávaných léčiv na nezbytné minimum
  - OTC a doplňky stravy jen v nezbytných případech
- Vyhýbání se kombinací s léčivy s výrazným interakčním potenciálem, máme-li k dispozici alternativu
  - Je-li nutné pak pozor na současně podávaná léčiva s vitální indikací či s úzkou terapeutickou šíří
- Monitoring!

Prevence interakcí

- Využití informací z SPC, popř. specializovaných zdrojů, databází a informačních center
- Antibiotická politika
- Edukace zdravotníků a pacientů

Nikotin

Nikotin

- Co je to nikotin?
- Kde se absorbuje?
- Jak je v těle distribuován?
- Jak je v těle metabolizován?

Nikotin

- Alkaloid listů tabáku.
  - Sekundární metabolit rodu *Nicotiana* (*Solanaceae*), *Ricinus communis* (*Euphorbiaceae*) a v čeledi *Arecaceae*.
  - Alkaloid odvozený z kyseliny nikotinové (glycerol a kyselina asparagová).
  - Ornitin → putrescin → N-methylaminobutanal → N-metyl- Δ^1 -pyrolin (a následně + kys. nikotinová) → pyridin-N-methylpyrrolidin

Nikotin

- Absorpce z dutiny ústní a dýchacích cest
- Snadno prochází membránami (hematoencef.)
- Jaký účinek vyvolává nikotin v organismu?

Nikotin

- ▶ Selektivní agonista nikotinových cholinergních receptorů.
- ▶ Co ale vyvolává klinicky?

Nikotin

- Behaviorální působení (inhibice i excitace), pozornost, schopnost učení, bdělost
- Závislost
- Tolerance

- CNS: uspokojení, koncentrace, vliv na reakční dobu
- Periferie: tachykardie, zvýšení TK, zvýšení GIT motility

Nikotin

- Selektivní agonista nikotinových cholinergních receptorů.
- Agonista nikotinového acetylcholinového receptoru (nAChR), který má 8 podtypů
- Pentamerní struktura (5 podjednotek) tvořící iontový kanál pro Na^+ , případně i pro K^+ nebo Ca^{2+} .
- Vazba nikotinu tedy vede k otevření iontového kanálu tohoto receptoru.
- V CNS jsou tyto receptory lokalizovány především presynapticky a modulují uvolňování neuromediátorů.

➤ Jakých neuromediátorů?

Nikotin

- Vyvolává
  - Uvolnění dopaminu a jiných neurotransmiterů
  - Stimulace symp. i parasymp. ganglií
  - Inhibici MAO (A+B) – zvýšení dopaminu a noradrenalinu
  - Stimulaci senzoričkých receptorů (mechanoreceptory, chemoreceptory v karotidách,...)

Nikotin

- Stimulační účinky
- Uvolnění katecholaminů (zvýšení srdeční frekvence, snížení senzitivity na inzulín)
- Zvýšená motilita a sekrece GIT
- Návyková látka (dopamin, GABA, glutamáty)

Nikotin

- CYP2A6 (polymorfismy)
- Poločas nikotinu: 2 hodniny
- Poločas kotininu: 16 hodin

CYP2A6

PM

Kouří méně cigaret

Méně intenzivní závislost (snadnější odvykání)

Nižší bioaktivace nitrosaminů (nižší riziko rakoviny)

Interakce

➤ PAH

- Induktor CYP1A1 – vysoká variabilita
- Induktor CYP1A2 – vysoká variabilita
- 3 balíčky bez filtru = 6–15 μg PAH/den
- Uzení (horký kouř), grilování

Interakce

- Nikotin

- Substrát pro CYP2A6, CYP2B6 a CYP2E1

- Induktor pro CYP1A2, CYP2B6

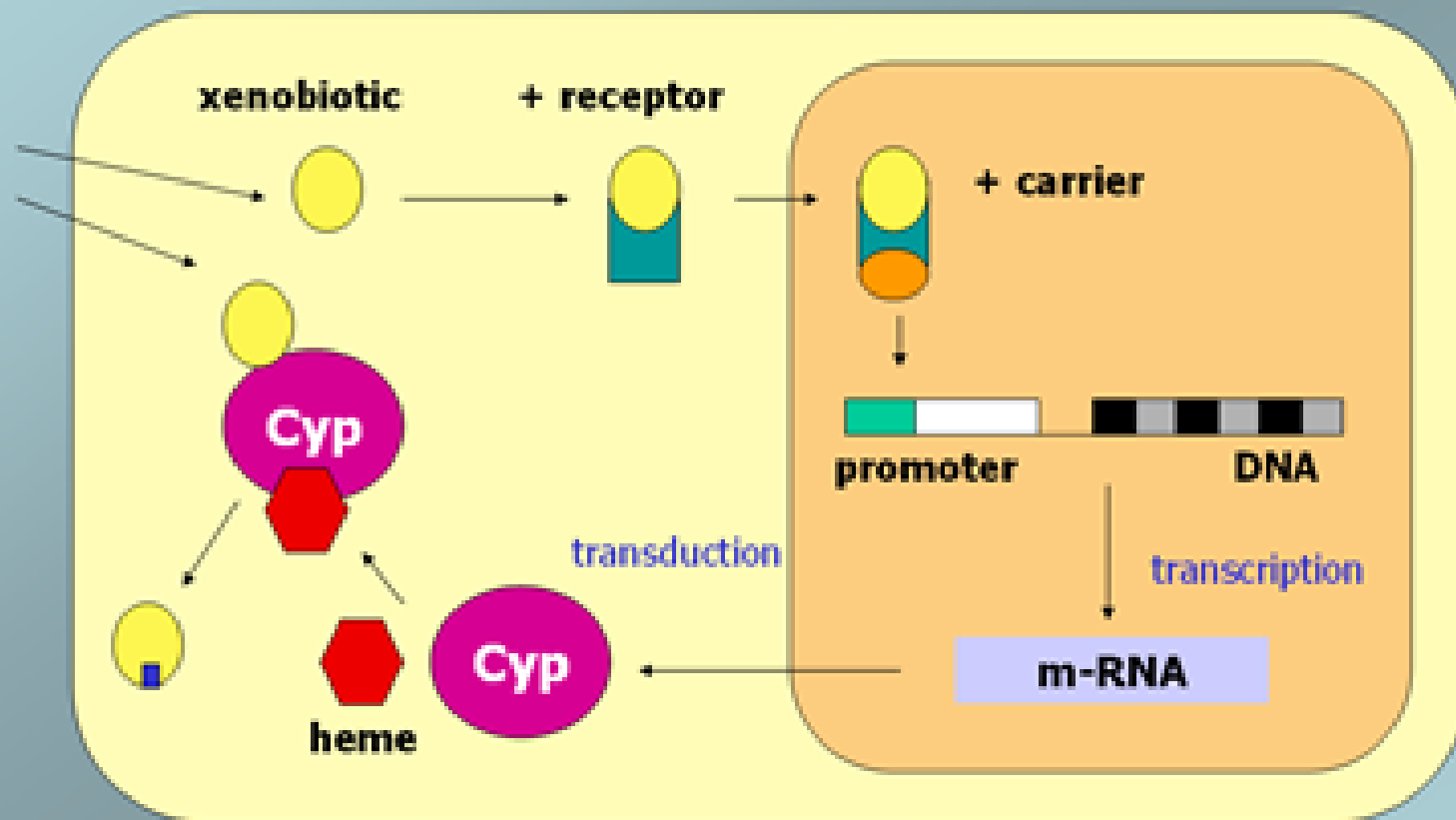

Substráty CYP

- **CYP1A2** amitriptylin, kofein, clozapin, duloxetin, fluvoxamin, haloperidol, imipramin, olanzapin, ondansetron, paracetamol, propranolol, theophylin, warfarin (R-isomer)
- **CYP2B6** bupropion, clopidogrel, cyclophosphamid, ifosfamid, methadon, nevirapin

The enzymatic induction

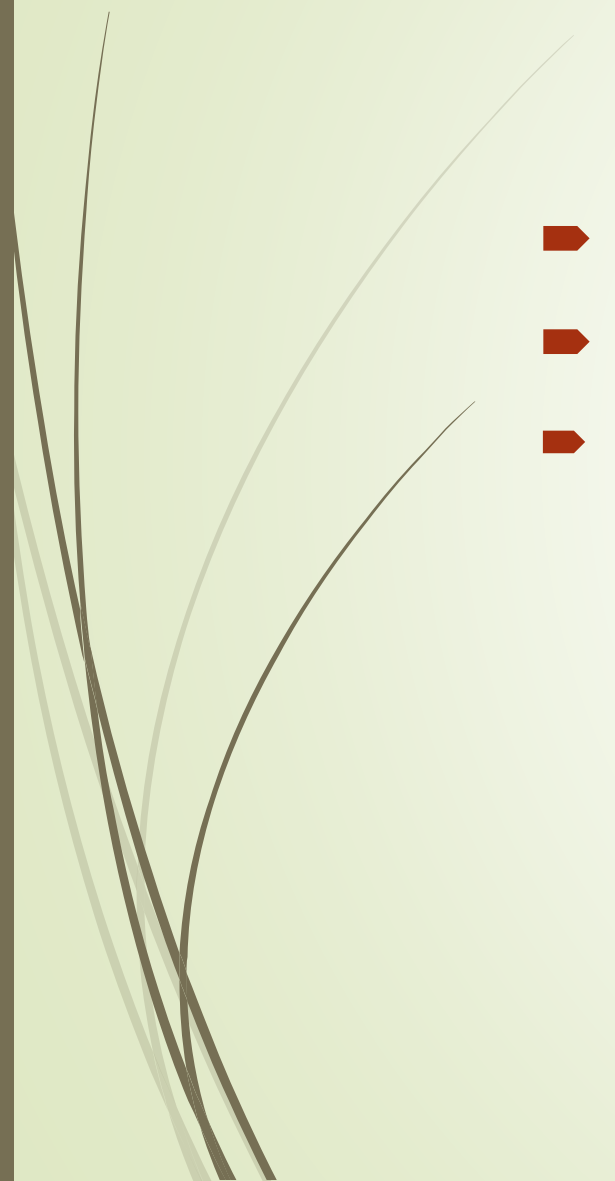

Kouření, deprese, bolest

- Vztahy mezi závislostí na nikotinu, depresemi a úzkostí
- Odvykání na nikotinu – bolest (závislost na dávce)
- Kouření a deprese – zvýšení bolesti

- Podstata: opioidní peptidy
  - Aktivace endogenního opioidního systému
  - Substituční léčba nikotinem snižuje vnímání bolesti (nižší potřeba analgetik)

Interakce nikotinu

- Farmakokinetické
  - Farmakodynamické
  - Nebezpečí
-

Interakce nikotinu

- Farmakokinetické
  - Absorpce – vliv nikotinu
  - Metabolismus – vliv PAH
  - Urychlení mtb antidepresiv

Interakce nikotinu

- ▶ Farmakokinetické

- ▶ Absorpce

- ▶ Inzulin subkutánně

- ▶ Vazokonstrikce – snížení absorpce

- ▶ Inzulin inhalačně

- ▶ Zvýšení absorpce (vliv na epitel, poškození, rozrušení)

- ▶ Metabolismus

Interakce nikotinu

- ▶ Farmakokinetické

- ▶ Metabolismus

- ▶ Warfarin

- ▶ Zvýšení účinku po přerušení

- ▶ CYP2C9 (PM/IM méně než 1,5 mg/den a EM mají více jak 7,5 mg/den)

- ▶ Psychofarmaka

- ▶ Urychlení mtb antidepresiv

- ▶ Teofylin

- ▶ Poločas zkrácen z 7-9 h na 4-6 h → zvýšit dávky či zkrátit interval

- ▶ Normalizace mtb trvá měsíce

Interakce nikotinu

- ▶ Farmakodynamické
  - ▶ CNS
  - ▶ Periferie
  - ▶ Nikotin
    - ▶ Sympatomimetické účinky (KVS, snížení senzitivity k inzulínu)

Interakce nikotinu

- Farmakodynamické
  - Benzodiazepiny
    - Menší pokles TK a TF
  - Beta-blokátory
    - Menší sedace
  - Opioidy
    - Snížení analgezie

Interakce nikotinu

- ▶ Farmakodynamické
  - ▶ Antikoncepce (HAK)
  - ▶ Zvýšení rizika komplikací p.o. HAK (zvýšené riziko úmrtí)

PAH a kouření

- ▶ PAH – indukce CYP1A2
- ▶ Proto kuřáci vyžadují vyšší dávkování psychofarmak
- ▶ Konec kouření – redukce dávek

Interakce nikotinu a PAH

- ▶ Nebezpečí při vysazení kouření – vzestup koncentrace:
    - ▶ Benzodiazepiny
    - ▶ Chlorpromazin, flufenazin
    - ▶ Fluoxamin
    - ▶ Flupentixol, trifluorperazin
    - ▶ Karbamazepin (indukce mtb nikotinu), valproát (není indukce)
    - ▶ Teofylin
    - ▶ Warfarin
    - ▶ Klozapin (!)
      - ▶ NÚ po přerušení (extrapyramidové příznaky, křeče,...)
- až o 1/3

Možné interakce

- Zrychlená clearance heparinu
  - Zřejmě aktivace trombogenních mechanismů se zvýšenou vazbou na antitrombin III
- Zrychlení mtb estradiolu, propranololu
- Zvýšení sérového anorganického fluoru po podání enfluranu (ledviny)

Možné interakce

- ▶ Při odvykání – bupropion
  - ▶ Zvýšení křečové pohotovosti
  - ▶ Možné interakce s antidepresivy, antipsychotiky, chinolony, sedativními antihistaminiky, kortikosteroidy, tramadolem, antimalariky,...